

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

10 Vtrum esse mensuram durationis alicui tempori conueniat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

tur in parte iam facta, quæ præterita dicitur, sicut in futura. Vnde etiam in superiori disputatione dicebamus, in intentione qualitarum dari successivam mutationem in ipsa prima effectione intentionis (ut sic dicam) quæ per modum conservationis potest posse tota simul manere, quia partes illius actionis, quæ successivæ sunt, non semper transeunt secundum suum esse reale, sed permanere interdum possunt per modum conservationis. Quod si hoc verum est optime ex eo declaratur, partes reales successivæ etiam si successivæ fiant, veram & realem existantiam habere quandoquidem, secundum illam possunt aliquid simul manere, si necesse sit, vel si aliunde non sit repugnantia.

XXV.

Dices, hinc sequi, etiam partes temporis licet successivæ fiant, posse prout fiunt, non statim transire, sed permanere, quod inauditum est: perinde enim est, ac si diceretur totum tempus præteritum nunc simul posse esse. Respondetur negando consequentiam, formaliter loquendo de tempore ut tempus est: nam formaliter consistit in priori & posteriori ut sic, quæ numerantur vel numerari possunt in motu, ut ex definitione Aristot. patet, vnde hoc ipso quod cessat vel transit ratio prioris vel posterioris, cessat ratio temporis. Nihilominus tamen si verum est partes eiusdem actionis, quæ successivæ sunt posse simul conservari, etiam est verum realem durationem illarum partium, quæ successivæ factæ est, totam simul permanere posse: sed dum sic permanet, iam non habet rationem temporis, sed unius instantis, sicut illa actio vel mutatio iam non habet rationem motus successivi, sed actionis vel conservationis instantaneæ. Atque ita semper servatur proportio inter motum & tempus, magisque declaratur identitas eorum secundum rem.

XXVI.

Tertio tandem dicendum est ad ultimam partem propositæ difficultatis, fluxum temporis & cuiuscunque rei successivæ fieri per præsens, & præteritum: quod autem dicitur præsens, si intelligatur totum simul, solum est instans. Tamen quia post quodlibet instans immediate fit pars, illa etiam dici potest esse præsens, non quia sit tota simul, sed quia est quæ actu & immediate sit: tamen sicut nulla pars determinata est immediata instanti secundum se totam, ita nulla est, quæ post instans sit tota præsens, si desinere sumatur, sed ante quamlibet signatam est alia, quia illa præsentia non simultanea est, sed successiva, cuius hæc est natura & compositio, quæ à nobis non potest amplius declarari.

SECTIO X.

Utrum ratio mensuræ durationis alicui temporis proprie conveniat, & respectu quarum rerum.

E.

Actenus de duratione in communi, & in particulari differuimus, secundum absolutam rationem & essentiam durationis, quam simul ostendimus non consistere in ratione mensuræ. Quia vero hæc ratio mensuræ adungi potest durationi, & secundum eam rationem frequenter nominari, & explicari solet durationis ratio, ideo illam etiam declarare necesse est. Oportet autem distinguere rationem mensuræ passivæ, vel activæ, prout declaravimus tractando de quantitate. Item distinguenda est mensura perfectionis à mensura quantitativa, seu per modum quantitatis: hic enim non agimus de priori, quia ut sæpe diximus, ille modus mensuræ nihil habet peculiare in durationibus, sed communis est omnibus generibus, quatenus primum in vnoquoque genere esse potest hoc modo aliorum mensura ut circa lib. 10. c. 2. tactum est. Agimus ergo de mensura du-

rationis, quatenus modo quætitatio seu ad modum quantitatis mensurare potest.

Prima assertio.

Quod ergo attinet ad mensuram passivam certum est temporalem durationem ex se mensurabilem esse, nam omne id, quod est aliquo modo quantum vel extensum, mensurabile est: duratio autem successiva est suo modo quanta & extensa, saltem per accidens, quod satis est, ut secundum eam rationem mensurabilis sit, quod satis constat ex superius dictis de quantitate. Et ex ipso usu hoc est etiam manifestum, nihil enim est frequentius, quam actiones nostras tempore mensurari: maxime autem mensuramus in illis durationes earum: sunt ergo omnes huiusmodi durationes ex se mensurabiles, eadem enim est ratio de omnibus similibus. An vero eadem ratio sit de permanentibus seu indivisibilibus durationibus dicemus inferius. Prius enim inquirendum est, quæ mensura fiat mensurabiles huiusmodi durationes.

II.

Secunda assertio.

In qua re illud etiam certum nobis est nullam durationem successivam esse mensuram illius motus, cuius est duratio, sed eo modo quo duratio successiva mensurabilis est per aliam durationem distinctam esse mensurandam. Hoc sæpe probatum est in superioribus, quia nulla res est mensura sui ipsius, præsertim loquendo de mensura reali. Item quia mensura sumitur ut medium ad cognoscendum id quod mensuratur: nos autem non cognoscimus quantum duret actio per propriam & intrinsecam durationem eius, sed comparando illam cum alia distincta duratione cuius quantitas nobis notior est. Quod si actionem aliquam per suammet durationem cognoscere mus ita ut statim sine alio medio de illa iudicare possemus, non uteremur illa tanquam mensura, sed immediate, & per se ipsam illam cognosceremus.

III.

Tempus nō est mensura motus cuius est duratio.

IV.

Nec obstat instantia, quæ aliqui obiciunt de tempore quod est in motu primi mobilis, quod est mensura intrinseca eiusdem motus, quia non habet superiorem mensuram extrinsecam, qua mensurari possit. Respondetur enim negando assumptum, loquendo proprie & adæquate de mensura intrinseca, sed ad summum possumus per unam partem illius motus repetitam mensurare totum, ut per horam, diem, & per diem, annum, &c. In quo mensurandi modo iam est mensura in re aliquo modo distincta à mensurato: ipsum tamen totum per se ipsum mensurare non possumus neque designatam partem etiam minimam, per se ipsam notam sine mensura, aut alia extrinseca duratione uti ad sumendam certam de illa notitiam, etiam si mensura illa perfectione inferior sit, id enim parum refert, dummodo sit notior, & ad usum mensurandi accommodata seu proportionata, ut inferius etiam ostendemus.

Tertia assertio.

Præterea est certum, durationem successivam non esse naturam suam mensurabilem per permanentem. Hoc etiam satis constat ex usu. Et ratione probari potest ex illo axioma, mensura debet esse homogenea mensurato: mensura enim permanens & successiva, non sunt homogeneæ. Sed responderi potest, non oportere, mensuram & mensuratum esse eiusdem generis proximi: satis est enim si in remoto genere conveniant: imo & Analoga convenientia interdum sufficit, nam primum ens dicitur esse mensura omnium aliorum. Quod si dicas, hoc esse verum in mensura perfectionis, quia in illa minus proprius

V.

Duratio successiva non est com naturalis mensura permanentis.

mensurandi modus intrenitur: in mensuratis autem quantitativis semper requiri maiorem convenientiam, & genericam proximam: pondus enim pondere mensuramus, & longitudinem longitudine, & sic de aliis. Contra hoc est aperta instantia in ipsis motibus: non enim omnes conveniunt in eodem genere proximo, & tamen omnes possunt per durationem eiusdem motus localis mensurari: non ergo est necessarium ut mensura & mensuratum in eodem genere proximo conveniant. At vero in genere remoto etiam conveniunt duratio permanens & successiva ergo ex eo capite non repugnat, durationem successivam permanentem mensurari.

VI.

Sed nihilominus probabiliter sustineri possit in mensuris quantitativis requiri convenientiam genericam proximam inter mensuram & mensuratum, ut in permanentibus quantitativis inductione evidetur ostendi. Et ad instantiam de successivis dici posset quod, licet motus in ratione motuum differant, durationes tamen eorum eiusdem sunt rationis, aut saltem eiusdem generis. Sed licet hoc probabiliter sustineri possit, non est tamen necesse ad hoc principium coartare vim rationis factæ. Cum enim dicitur mensuram debere esse homogeneam mensurato, nec de genere proximo, nec de remoto, imo nec de proprio genere necesse est intelligi, sed de tali convenientia, quæ sufficiat ad debitam proportionem inter mensuram & mensuratum necessariam. Hæc autem convenientia neque in omnibus mensuris, neque in omnibus rebus æqualis esse potest, aut debet: nec de hoc potest una & eadem regula pro omnibus assignari, sed iuxta rerum & mensurarum diversitatem id iudicandum est. Nam in aliqua mensura perfectionis sufficit convenientia analogæ, in aliqua vero mensura quantitativa requiritur non tantum convenientia generica, sed etiam specifica: linea enim seu longitudo non potest nisi linea vel longitudine mensurari.

VII.

In præsentem ergo illa diversitas quæ est inter durationem permanentem & successivam, tanta est, ut non relinquat proportionem necessariam ut duratio permanens possit esse mensura successiva. Quod ita declaro, quia mensura quantitativa non habet proportionem ad mensurandum nisi per quædam adæquationem vel coextensionem mensuræ & mensurabilis, sed duratio permanens non coextenditur durationi successivæ: unde secundum se nec potest esse illi adæquata, nec in adæquata: ergo nullam habet proportionem cum illa ut sit eius mensura. Et confirmatur, quia indivisibile ut sic non est aptum ad mensurandam quantitatem rei divisibilis, sed duratio permanens sub ea ratione indivisibilis est: successiva vero est divisibilis: ergo non potest illa esse huius proportionata mensura. Dices, Imo una ex conditionibus mensuræ assignari solet, quod sit indivisibilis. Respondetur, respectu quantitatis discretæ: posse mensuram assumi sub ea ratione, quæ indivisibilis est: sic enim unitate mensuramus numerum, nam numerus ex unitatibus componitur quatenus in ea ratione indivisibiles sunt. Respectu vero quantitatis continuæ quamvis mensura debeat esse indivisibilis id est, in indivisibili consistens, tamen non potest esse mensura ut indivisibilis in eo ordine, sed ut magnitudinem vel extensionem habet: alioqui non potest esse proportionata ut vel per se ipsam, vel per repetitionem adæquet extensionem rei mensuræ, sic igitur duratio permanens improporionata est ut sit mensura durationis successivæ: ergo duratio successiva solum est mensurabilis per aliam durationem successivam, quæ in mensuram extrinsecam eius assumatur.

Quarta assertio.

VIII.

Ex quo ulterius dicendum est, ex natura rei nullum esse motum seu durationem successivam,

quæ sit aliorum motuum mensura, sed ex arbitrio & capacitate hominum pendere: nihilominus tamen aliquem esse motum in rerum natura de se aptiorem ut ad hoc munus mensurandi actiones & durationes successivas desineretur, nimirum celi motum, in quo fundamentum ipsum seu capacitas ut assumatur in mensuram, proprietates eius, realis est: institutio vero & accommodatio ut proxime habeat rationem mensuræ, rationis tantum denominationis est. Hoc totum erit ad declarandum & suadendum facile, si procul habeamus ea quæ de ratione mensuræ in disput. 43. sectione tertia dicta sunt, ubi etiam conditiones ad hanc extrinsecam mensuram necessarias posuimus, nimirum, quod sit nota, certa & invariabilis, & proportionata mensurabili. Quæ conditiones in ipsa se supponuntur, ut ad munus mensurandi apte sit quasi remotæ, ac fundamentaliter. Ut vero iam habeat quasi proximam aptitudinem ad mensurandum necessaria est institutio humana, per quam proposita sit incerta ac præfixa quantitas, & redacta etiam ad minimum aliquem terminum, & ita fit apta ad mensurandum humano modo, quia in magna quantitate facilius contingit deceptio, & non tam commode potest ad omnia mensurabilia, etiam minima applicari.

Sic igitur, loquendo de mensura proxima apta, constat, nullum motum esse ex natura sua mensuram aliorum, quia in nullo reperitur ea paritudo, & designatio, quæ ad mensurandum necessaria est, sed hoc semper ex ratione & humano arbitrio pendet. At vero loquendo de fundamento quod in re esse potest ad hoc genus mensuræ, etiam constat, hoc maxime reperiri in motu celi, nam ille motus est notissimus ratione astrorum præsertim solis & lune: est etiam certissimus ac regularissimus, & quatenus velocissimus est, etiam est quodam modo brevissimus: ergo est de se aptissimus ut ad mensurandos alios motus, seu durationes eorum assumatur. Cui veritati consonat quod divina Scriptura refert dixisse Deum in conditione vniuersi. *Fiant luminaria in firmamento celi, & sint in signa & tempora, & dies, & annos.* Ad quod videtur alluisse Plato in Timæo, cum dixit, *Tempus esse compositionem celestis mundi.* Idemque senserunt multi alii antiqui Philosophi, ut Simplicius quarto Physicorum refert & ibidem Albert. tract. 3. Et in idem redit definitio Aristotelis dicentis, *tempus esse numerum motus secundum prius & posterius*, loquitur enim de tempore, quod est extrinseca mensura durationum, & prout humana ratione & institutione ad munus mensurandi destinatum est, illumque constituit in motu celi, & quasi per antonomasiam hunc intelligit nomine motus in prædicta definitione, ut ex discursu illorum capitulum constat.

Hunc autem motum non habere rationem temporis & mensuræ, nisi quatenus in eo numerantur partes prioris & posterioris in successione, & duratione, etiam constat. Illæ enim partes, numerus dicuntur, non secundum propriam rationem quantitatis discretæ, sed quatenus in partibus continuæ reperiri potest, qui numerus ut numerus est, non est actu in re, sed potentia tantum: per opus autem animæ quodammodo completur seu numeratur. Unde in ea particula significatum est ab Arist. tempus hoc in ratione mensuræ aliquo modo completi per opus animæ, ut in ultima parte assertionis diximus: nam per eam numerationem, & quasi diuisionem mentis redigitur ad definitam quantitatem per quæ possit mensuræ rationem exercere, vel per applicationem, vel per repetitionem. Et hoc est quod expressius docuit ibidem Philosophus c. 14. text. 131. tempus pendere ab anima. Quod etiam docuit Divus Augustinus. 11. Confess. capit. 28. est. quæ communis sententia.

Quomodo sit vnicuique tempus, & directa questionis
resolutio.

XI.

Atque hinc tandem, vt questionis propositae in forma respondeamus, concluditur vnicuique esse tempus in vniuerso, quod propriam rationem extrinsecam mensurae habeat, illudque esse in motu coeli. Haec est sententia Aristotelis in 4. Physic. quem & Philosophi, & Theologi interpretantur, & sequuntur. Apud quos frequens est illa distinctio, tempus dupliciter accipi solet, vno modo absolute pro duratione intrinseca motus, & sic multiplicari temporis aequae ac motus vt supra dictum est. Alio vero modo sumi pro mensura extrinseca & communi ceterorum motuum, partim à natura existente fundamentaliter, seu inchoative (vt ita dicam) partim per rationem diuisa, & ad mensurandum accommodata, & hoc modo esse vnum tantum tempus illudque esse in motu coeli. Ita sumitur ex D. Tho. in 2. d. 12. q. 1. art. 5. ad 2. & 3. q. 48. ca. de Quando, quia in aliis locis absolute & sine distinctione vlla vnum tantum tempus esse dicitur, vt patet ex opusculis 36. c. 2. & 1. par. q. 20. art. 6. & q. 66. a. 4. ad 3. licet ex hoc postremo loco etiam possit praedicta distinctio & doctrina colligi. Quam etiam habet Caiet. 1. part. q. 10. a. 6. vbi ita D. Thom. exponit, & Capre. in 2. d. 2. quae. 2. a. 3. & lauell. 4. Physicor. q. 23. vbi idem tenet Iandun. q. 28. Et eandem distinctionem tradiderunt Alenf. 2. part. quae. 8. memb. 9. & Bona. in 1. d. 3. in 2. p. circa litteram magistri num. 33. & Thom. de Argent. in 4. d. 48. artic. 4. quae. vnic. Ratio vero huius partis nota est ex dictis, quia in solo illo motu reperiuntur conditiones omnes ad huiusmodi mensuram requisitae. Ex ipso etiam vbi id satis constat, nam quotiescunque de duratione alicuius actionis vel inferioris motus iudicare volumus eam conferimus cum motu coeli, vt id cognoscere possumus.

XII.

Nec refert, quod interdum vtimur etiam aliis motibus inferioribus in ratione mensurae extrinsecae alicuius actionis, vt motu horologii: nam & hoc etiam motus assumimus vt mensuramus per motu coeli, & ita non mensurant nisi veluti in virtute eius, & quatenus notificant durationem eius, & praeterea ex se sunt imperfecte, & (vt ita dicam) inconstantes mensurae propter illorum motuum facilem variabilitatem & irregularitatem. Et eadem ratione non refert, quod aliquando etiam vti videmur inferioribus motibus ad mensurandam durationem ipsius motus coeli, nam re vera non vtimur illis vt mensuris, sed vt signis nobis propinquantibus, quibus vtimur ad cognoscendum quanta pars motus coeli defluxerit, vt possumus illa vti tanquam mensura nostrarum actionum.

SECTIO II.

Quas res, & quid in istis rebus hoc tempus
mensuret.

I.

Rimum omnium certum est, omnes motus physicos & corporales hoc tempore mensurari, seu esse mensurabiles, ita enim semper accipiendum est, vt careat omni difficultate:

II.

Secundo addendum est, tempus mensurare in his motibus primo ac per se moram & durationem eorum. Hoc per se notum est experientia, & ratione patet, quia mensura debet esse homogenea: vnde metitur ipsum mensurabile, quatenus habet conditionem eiusdem generis. Deinde consequenter fit, vt mensuret velocitatem vel tarditatem motus, adiuncta tamen quantitate spatii: nam per comparationem ad vtramque quantitatem velocitas cognoscitur, eo quod velocior motus sit, qui & quale spatium

in minori tempore, aut maius spatium in aequali tempore pertransit. Denique consequenter etiam metitur vniuersitatem aut difformitatem motus, nam haec confurgit ex aequali vel inaequali velocitate partium motus. Aliqui etiam addunt mensurare perfectionem motus, sed haec ratio mensurae, vt iam dixi, non spectat ad praesens. Eo vel maxime quod sub hac ratione tempus vt tempus non mensurat motum, sed vnius motus vt motus perfectior est mensura alterius. Et in eo genere non constat motum coeli quoad essentialiam perfectionem, quam habet in ratione motus esse perfectiorem omnibus aliis, licet in eis conditionibus quae ad mensuram durationis requiruntur, eos excedat, de quare, in superioribus dictum est.

Dices, quomodo potest tempus mensurare motus, cum sic notius illis? Respondetur dupliciter hic posse fieri comparisonem. Vna est motus celestis ad ceteros motus, alia est temporis vt sic, ad motum in ratione notioris, vel minoris notum. Priori modo dicunt aliqui motum celestem esse quidem minus notum nobis, esse tamen notio rem natura sua, id est satis esse, vt duratio eius in mensuram assumatur. Sed hoc non recte dicitur, tū quia illa mensura non est vt Deus vel angelica videntur, sed homines, mensura autē illis debet esse notior, ad quorum usum instituitur. Alias quomodo deseruiet illis, vt per eam cognoscant alia, quae mensuranda sunt. Tum etiā quia huius motus non est notior nobis, cui dicitur natura sua notior, nec enim est simpliciter nobilior in genere entis, nec etiam ab illo essentialiter & perse pendet ceteri motus: vnde tam notus est angelis vel nostro localis motus, vel motus augmentationis aut alterationis. Dicendum ergo est, illum motum esse notio rem nobis, quantum necesse est ad rationem mensurae, nam, licet fortasse quantum ad efficientem causam eius, & alia similia minus notus nobis sit, & licet in se ipso non ita sensibiliter videatur sicut inferiores motus, tamen quantum ad an est, & quantum ad vniuersitatem suam, & perpetuitatem est simpliciter & generatim respectu omnium hominum notissimus, saltem per astra quae posita sunt in signa illius motus.

III.

De altera item comparisonem dubitat aliqui, quia obscurius esse videtur tempus quam motus, & ideo non videtur esse apta mensura motus. Antecedens patet, quia motus per se ipsum sensibus patet, tempus vero difficillimum cognitum est. Respondetur tamē, si haec duo in genere comparantur, & cum proportionem, neutrum esse notius alio, nam quantum ad an est, & quae notum est dari tempus, ac dari motum quia & quae euidenter est durare motum dum fit, seu aliquē motu consumere, ac est euidenter esse vel fieri motum: tempus autē in comuni loquendo idē est quod duratio motus. Si verō comparentur quantum ad quid est, & quae obscure in vtroque explicatur. Si denique comparentur sub ratione mensurae & mensurati, sicut tempus mensurat vt est duratio quaedam, ita quod in motu per illud mensuratur, est duratio eius: ergo quantum ad hoc etiam aequalis ratio. Comparatio ergo non debet fieri inter tempus & motum, sed inter vnum motum, & alios, & inter durationem vnius, & durationes aliorum, & hoc modo constituitur optime ratio temporis, & differentia vel excessus est, quia illa duratio assumitur in mensuram & accipit cōplectam rationē & denominationē temporis, quae est in motu, qui comparatione aliorum motuum notior est, & alias habet condiciones ad mensurandum requisitas, vt explicuimus.

IV.

Sed quæret aliquis, esto hoc verum sit comparando motum coeli ad inferiores motus, quid dicendum sit comparando ipsos motus celestes inter se. Respondetur absolute loquendo, etiam motus inferiorum orbium celestium mensurari motu primi mobilis, atque ita in illo esse, simpliciter loquendo, tempus, vt habet rationem primae & vniuersalis mensurae, quam

V.

Quis inter
celestes mo-
tus sit cor-
pus mensura.